

Anneye ait psikososyal risk etmenlerinin anne sütü elektrolit düzeylerine etkisi var mıdır?

Do the psychosocial risk factors of the mothers have any effect on the breast milk electrolytes?

Burcu Serim DEMİRGÖREN¹, Aylin ÖZBEK¹, Murat ÖRMEN², Canem KAVURMA³, Esra ÖZER⁴, Adem AYDIN⁵

¹Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, İzmir

²Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Biyokimya Anabilim Dalı, İzmir

³Manisa Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Hastanesi, Çocuk ve Ergen Psikiyatri Birimi, Manisa

⁴Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Bölümü, İzmir

⁵Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, İzmir

ÖZ

Amaç: Bu çalışmada, başarılı laktasyonun bir göstergesi olarak kabul edilen anne sütü sodyum (Na) düzeyleri ve sodyum/potasyum (Na/K) oranının anne ve bebeklerine ait sosyodemografik özellikler, annelere ait psikososyal risk etmenleri ve erişkin tipi bağlanma stilleri ile ilişkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

Yöntem: Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi ve Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Sağlık Çocuk Polikliniğine başvuran ve çalışmaya katılmayı kabul eden ardışık, yalnızca anne sütüyle beslenen, 150 sağlıklı yeni doğan bebeğin annesi çalışmaya alınmıştır. Anne ve bebeklere ait veriler, annelerle yapılan yarı yapılandırılmış bir görüşme sonucu elde edilmiştir. Bağlanma stillerini belirleyebilmek için annelerden İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)'ni doldurmaları istenmiştir. Tüm annelerden elle sağma yöntemi ile 10 ml. süt örneği alınmıştır.

Bulgular: Çalışmaya katılan 150 anneden alınan süt örneklerinin 49'unda (%32.7) sodyum düzeyi ve Na/K oranı yüksek saptanmıştır. Anne sütü Na düzeyi yüksek gruptaki anneler istatistiksel olarak anlamlılık sınırında kendilerini çocuk sahibi olmaya uygun biri olarak bulmadıklarını belirtmişlerdir (p=0.059). Anne sütü Na düzeyleri ve Na/K oranı normal ölçülen bebeklerle yüksek ölçülen bebeklerin annelerinin bağlanma stilleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Sonuç: Bu çalışmanın sonuçlarına göre, annelere ait bazı psikososyal risk etmenlerinin anne sütü elektrolit düzeylerine etki edebileceği söylenebilir. Ancak çalışmanın sonuçları, daha büyük örneklem grubunun alındığı başka çalışmalarca da desteklenmelidir.

Anahtar kelimeler: Anne sütü, bağlanma, elektrolit

ABSTRACT

Objective: In this study, levels of sodium (Na) and sodium/potassium ratio (Na/K), which are considered as indicators of successful lactation, and their relationships with the mothers and their babies' sociodemographic features, psychosocial risk factors of mothers and their adult type attachment styles were aimed to be investigated.

Method: The mothers' of 150 consecutive, exclusively breastfed, healthy babies that presented to Dokuz Eylül University School of Medicine and Tepecik State Hospital Healthy Children Outpatient Unit were included in the study. Data about babies' and their mothers were collected during a semi-structured interview with the mother. The mothers were requested to complete Relationship Scale Questionnaire (RSQ) to identify the adult type attachment styles of the mothers. Ten millilitres of breast milk were obtained from the mothers by manual self-milking.

Results: Forty-nine (32.7%) mothers had higher than expected breast milk Na levels and high Na/K ratios. Mothers with higher levels of Na in their breast milk were mothers that thought they were not appropriate to have a child at significance limits (p=0.059). There were no statistically significant differences between two groups of mothers, one with high mean breast milk Na and Na/K ratio, other with expected levels, regarding their adult attachment styles.

Conclusion: According to the results of this study it can be speculated that the some psychosocial risk factors of the mothers have an effect on the breast milk electrolytes. But these results should be shown in other studies with a large sample size.

Keywords: Breast milk, attachment, electrolyte

Alındığı tarih: 01.11.2016

Kabul tarihi: 15.11.2016

Yazışma adresi: Uzm. Dr. Burcu Serim Demirgören, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi, Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, İnciraltı / İzmir
e-mail: burcuserim@hotmail.com

GİRİŞ

Günümüzde anne sütünün yeni doğanlar için en uygun besin olduğu yönünde çok sayıda bilimsel veri mevcut olup, tüm yeni doğanların beslenmesinde, anne sütü öncelikli tercih olarak önerilmektedir⁽¹⁾. Anne sütünün üretimi, salınımı ve emzirmenin başarı ile başlatılıp sürdürülmesi hormonal düzenleme gerektiren, anne ve bebekle ilgili etmenlerin birlikte rol oynadıkları karmaşık bir süreçtir^(2,3). Doğum sonrası, süt üretiminin artmasıyla birlikte, anne sütü içeriğinde birtakım değişiklikler olur ve ilk 5 gün salgılanan kolostrumla daha sonra salgılanan olgun süt arasında içerik oranlarında farklılıklar bulunmaktadır^(4,5). Anne sütünde sodyum düzeyinin kolostrumda oldukça yüksek oranda bulunduğu, doğum sonrası 3. günde belirgin düşüş gösterdiği ve emzirme devam ettikçe 6. aya kadar düşüşünü sürdürdüğü bilinmektedir. Doğumdan sonraki ilk haftadan sonra süt sodyum düzeyi için üst sınır 18 mmol/L olarak kabul edilmektedir^(5,6). Sodyum değerlerinin, annenin diyeti, sütün elle ya da elektrikli pompa yoluyla sağılması, sağ ya da sol memeden örnek alınması ya da emzirmeye başlamadan önce alınan süt örneğiyle emzirme sonrası alınan süt örneği arasında değişmediği de bildirilmektedir^(7,8).

Anne sütü sodyum değerlerindeki değişimi etkileyen önemli etmenlerden biri meme bezi geçirgenliğindeki artıştır. Meme bezinde süt salgılamakla görevli epitel hücreler arasında sıkı bağlantılar bulunmaktadır. Laktasyonun başlamasıyla birlikte kapanan bu sıkı bağlantılar hücreler arası sıvıdan süte madde geçişine engel olur. Ancak meme bezinde mastit gibi durumlar olduğunda, memeden yeterli süt boşalımı sağlanamadığında ya da emzirmeden kesilme döneminde, epitel hücreleri arasındaki bu sıkı bağlantılar açılarak hücrelerarası sıvıdan süte madde özellikle de sodyum geçişine neden olur. Bu durumda artmış meme bezi geçirgenliğinden söz edilir^(9,10).

Yazında artmış meme bezi geçirgenliğini saptamada sodyum yüksekliğinin yanı sıra sütteki Na/K oranının belirlenmesi ve Na/K oranının 1.0'dan büyük olduğu durumların artmış meme bezi geçirgenliği olarak değerlendirilmesi gerektiğini öneren çalışmalar bulunmaktadır⁽¹¹⁻¹³⁾.

Etki mekanizması netleşmemiş olmakla birlikte, annenin emzirme konusunda istekli ve hazırlıklı olması, eğitim düzeyi, eş ve aile desteği düzeyinin laktasyon performansını etkilediği öne sürülmektedir⁽¹⁴⁾.

Taylor ve Cabral⁽¹⁵⁾, istenmeyen gebelikler sonucunda doğum yapan annelerin anlamlı oranlarda, bebeklerine hiç anne sütü vermediklerini ya da laktasyonu sürdürmede başarısız olduklarını göstermişlerdir.

Önemli gelişim basamaklarından biri olan güvenli bağlanmanın özellikleri, anne ve bebeğin erken dönemdeki etkileşimi tarafından belirlenmektedir. Bağlanma ilişkisinin; bebeklerin doğuştan gelen emme, izleme, gülümseme, ağlama, dokunma gibi davranışları aracılığıyla anne ile ilk etkileşimi başlatarak doğumdan sonraki ilk saatlerde ve günlerde başladığı belirtilmektedir⁽¹⁶⁾. Anne-bebek etkileşiminde çok önemli bir yere sahip olan emzirmenin anne ile bebek arasında bir bağ oluşturarak güvenli bağlanmanın gelişmesinde önemli bir işlev gördüğü düşünülmektedir⁽¹⁷⁾.

Bu çalışmada, başarılı laktasyonun göstergelerinden biri olarak kabul edilen anne sütü sodyum düzeyleri ve Na/K oranının anneler ve bebeklerine ait sosyodemografik özellikler, annelere ait psikososyal risk etmenleri ve annelerin erişkin tipi bağlanma stilleri ile ilişkisinin araştırılması amaçlanmıştır.

YÖNTEM

Örneklem

Çalışma, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları ve Tepecik Eğitim ve Araştırma Hastanesi Çocuk Hastalıkları Sağlıklı Çocuk Polikliniğine başvuran ve çalışmaya katılmayı kabul eden, doğum sonrası 8-15 günler arasında, 2500-4000 g doğum ağırlığına sahip, 38-42 haftalık doğum öyküsü olan ve yalnızca anne sütü ile beslenen ardışık 150 sağlıklı yenidoğan bebeğin annesinin katılımıyla gerçekleştirilmiş kesitsel tanımlayıcı bir çalışmadır. Anneler için emzirmeye engel oluşturabilecek ilaç kullanım öyküsü, mastit ya da tanımlanabilmiş herhangi bir meme patolojisi varlığı, çalışmaya katıldığı dönem için psikiyatrik bir hastalığa sahip olma ya da herhangi bir psikiyatrik tedavi

görüyor olma durumu, bebekler için ise anne sütü dışında ek gıda ile beslenmiş olma durumu çalışmadan dışlama ölçütü olarak kabul edilmiştir.

Araştırmada yer almayı kabul eden annelerden yazılı onam alınmıştır. Araştırmanın etik kurul onayı Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulundan alınmıştır.

GEREÇLER

Anne ve bebeklerin sosyodemografik ve annelerin psikososyal özelliklerine ait veriler, annelerle yapılan yarı yapılandırılmış bir görüşme sonucu veri formlarının doldurulmasıyla elde edilmiştir. Bu görüşmenin sonunda bağlanma stillerini belirleyebilmek için annelerden İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA)'ni doldurmaları istenmiştir.

Anneler ve bebeklerine ait sosyodemografik özellikler veri formu: Tarafımızdan literatür gözden geçirilmesi sonucu hazırlanmış bu forma annelerin yaşı, eğitim ve iş durumu, aile yapısı, son gebeliğine ait özellikler, doğum şekli, emzirme eğitimi alma durumu ve bebeğe ait cinsiyet, doğum haftası, doğum kilosu, çalışmaya alındığında kaç günlük olduğuyula ilgili bilgiler işlenmiştir.

Annelere ait psikososyal özellikler veri formu: Tarafımızdan literatür gözden geçirilmesi sonucu hazırlanmış bu forma annelerin son gebeliklerinin planlanan bir gebelik olma, annenin kendisini çocuk sahibi olmak için uygun bulma, dertleşebileceği yakın bir arkadaşı olma, geçmiş öyküsünde herhangi bir ruhsal hastalık geçirme durumuyla ilgili bilgiler işlenmiştir. Ayrıca annelerden ayrı ayrı olmak üzere bebeğin babasıyla ve kendi anneleriyle aralarındaki ilişki düzeyini çok kötü, kötü, orta, iyi ve çok iyi şeklinde değerlendirmeleri istenmiştir.

İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA): Griffin ve Bartholomew⁽¹⁸⁾ tarafından geliştirilmiştir. İÖA'nin Türkçe geçerlilik ve güvenilirliği Sümer ve Güngör⁽¹⁹⁾ tarafından yapılmıştır. Güvenli, kayıtsız, korkulu ve saplantılı olmak üzere dört yetişkin bağlanma stili ölçmeyi amaçlayan İÖA, 1-7 arası likert tipi 30 maddeden oluşmaktadır.

Veri formları ve İÖA'nin doldurulmasının ardından çalışmaya katılan tüm annelerden elle sağma

yöntemi ile 10 ml süt örneği alınmıştır. Yazında sağ yada sol memeden alınan süt örneğinde sodyum düzeyinin değişmediği bildirildiğinden örneğin eldesinde sağ ya da sol meme yeğlememiştir. Alınan süt örneği, sodyum ve potasyumun bulunduğu serum kısmının ayrılabilmesi için 3000 rpm'den 10 dk. santrifüj edilerek analiz edilinceye kadar -20°C'de bekletilmiştir.

Anne sütü örneklerinin biyokimyasal analizleri, Cobas 6000 analizörü (Roche Diagnostic) ile indirekt yöntemle ion selektif elektrod kullanılarak, tüm örnekler aynı gün analiz edilecek şekilde yapılmıştır.

Ölçüm sonuçları değerlendirilirken anne sütündeki sodyum konsantrasyonu için 18 mmol/L'den büyük değerler, Na/K oranı için 1.0'dan büyük değerler "yüksek" olarak değerlendirilmiştir.

VERİLERİN İSTATİSTİKSEL ANALİZİ

Çalışmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesinde, SPSS 15.0 paket programı kullanılmıştır⁽²⁰⁾. Sürekli değişkenler ortalama ve standart sapma, kategorik değişkenler sayı ve yüzde ile tanımlanmıştır. Parametrik koşulları sağlayan sürekli değişkenlerde iki grup arasındaki farkı belirlemede t testi, ikiden fazla grup karşılaştırmasında tek yönlü varyans analizi uygulanmıştır. Parametrik koşulları sağlamayan durumlarda iki grup arasındaki farkı belirlemede Mann Whitney U testi, ikiden fazla grup içeren karşılaştırmalarda Kruskal Wallis testi uygulanmıştır. Sayım değerlerinin karşılaştırılmasında ise ki-kare analizi kullanılmıştır. Yapılan tüm analizlerin anlamlı olasılık değeri p<0.05 olarak kabul edilmiştir.

BULGULAR

Çalışmamıza 150 anne ve bebeği katılmıştır. Çalışmaya katılan annelerin yaşları 17-41 arasında olup, ortalama±standart sapma (Ort±SS) 28,6±5,2 yıldır. Bebeklerin doğum haftası ortalaması (Ort±SS) 39,0±0,9 hafta ve doğum kilosu (Ort±SS) 3304,6±363,7 gramdır. Çalışmaya katılan tüm bebekler 8-15 günlük olup, (Ort±SS) 10,4±2,5 gündür. Çalışmaya katılan annelerin süt örneklerinde sodyum düzeyleri ortalama (Ort±SS) 19,6±11,6 mmol/L,

Na/K oranları ortalama (Ort±SS) 1.1±0.9 bulunmuştur. Çalışmaya katılan 150 anneden alınan süt örneklerinin 49'unda (%32.7) sodyum düzeyi yüksek (>18 mmol/L) ve 49'unda (%32.7) Na/K oranı yüksek (>1.0) saptanmıştır.

Anneler ve bebeklerine ait sosyodemografik özelliklerin sonuçları:

Anne sütü Na düzeyi ve Na/K oranı normal ve yüksek saptanan anneler ve bebeklerine ait sosyodemografik veriler karşılaştırılmıştır. Her iki grup arasında sosyodemografik veriler açısından istatistiksel anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bulgular Tablo 1'de özetlenmiştir.

Annelere ait psikososyal özelliklerin sonuçları:

Çalışmaya katılan annelerden anne sütünde Na düzeyi ve Na/K oranı normal ölçülen grupta yüksek ölçülen grup arasında son gebeliklerinin planlanan bir gebelik olma, yakın arkadaşına sahip olma durumları ve bebeğin babasıyla ve kendi anneleriyle ilişki düzeyleri açısından karşılaştırıldığında anlamlı bir

farklılık saptanmamıştır. Ayrıca annelerin geçmişte herhangi bir ruhsal hastalık geçirme durumu açısından da anlamlı bir fark bulunmamıştır. Ancak anne sütü Na düzeyi yüksek gruptaki anneler istatistiksel olarak anlamlılık sınırında kendilerini çocuk sahibi olmaya uygun biri olarak bulmadıklarını belirtmişlerdir (p=0.059). Bulgular Tablo 2'de özetlenmiştir.

İlişki Ölçekleri Anketine (İÖA) ait sonuçlar:

Çalışmada yer alan annelere uygulanan İÖA'den alınan puanlara göre, annelerin yetişkin tipi bağlanma stilleri "güvenli", "kayıtsız", "korkulu", "saplantılı" olmak üzere dört kategoriye ayrıldığında; 68 (%45.3) annenin bağlanma stili "güvenli" bulunurken, 46 (%30.7) annenin bağlanma stili "kayıtsız", 22 (%14.7) annenin bağlanma stili "korkulu" ve 14 (%9.3) annenin bağlanma stili de "saplantılı" bulunmuştur. Annelerin yetişkin tipi bağlanma stilleri "güvenli" ve "güvenli olmayan" (kayıtsız, korkulu, saplantılı) olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Anne sütü Na düzeyleri ve Na/K oranı normal ölçülen bebeklerle yüksek ölçülen bebeklerin annelerinin

Tablo 1. Anne sütü Na düzeyi ve Na/K oranı normal ve yüksek olan anneler ve bebeklerine ait sosyodemografik özelliklerin karşılaştırılması.

	Na<18 mmol/L	Na>18 mmol/L	p	Na/K<1.0	Na/K>1.0	p
Bebeklere ait özellikler						
Yaş (gün) (Ort±SS)	10,4±2,6	10,4± 2,5	0,901	10,4±2,6	10,5±2,,5	0,901
Doğum haftası (Ort±SS)	39,0±0,9	39,1±0,9	0,841	39,0±0,9	39,1±0,9	0,841
Doğum kilosu (Ort±SS)	3319,2±337,2	3274,5±415,2	0,483	3308,2±345,6	3297,3±402,2	0,864
Cinsiyet						
Kız N (%)	52 (68,4)	24 (31,6)		52 (68,4)	24 (31,6)	
Erkek N (%)	49 (66,2)	25 (33,8)	0,862	49(66,2)	25 (33,8)	0,862
Doğum şekli						
Normal doğum N (%)	47 (69,1)	21 (30,9)		47 (69,1)	21 (30,9)	
Sezaryen N (%)	54 (65,9)	28 (34,1)	0,728	54 (65,9)	28 (34,1)	0,728
Annelere ait özellikler						
Yaş (Ort±SS)	28,4±5,4	28,4±4,9		28,6±5,4	28,5±4,9	0,915
Eğitim düzeyi			0,786			
Yükseköğretim N (%)	28 (66,7)	14 (33,3)		28 (66,7)	14 (33,3)	
Yükseköğretim altı N (%)	73 (67,6)	35 (32,4)	1,000	73 (67,6)	35 (32,4)	1,000
İş durumu						
Çalışıyor N (%)	31(67,3)	15 (32,7)		31 (67,3)	15 (32,7)	
Ev hanımı N (%)	70 (67,3)	34 (32,7)	1,000	70 (67,3)	34 (32,7)	1,000
Aile yapısı						
Çekirdek N (%)	90 (66,7)	45 (33,3)		89 (65,9)	46 (34,1)	
Geniş N (%)	11 (73,3)	4 (26,7)	0,774	12 (80,0)	3 (20,0)	0,387
Emzirme eğitimi						
Var N (%)	48 (75,0)	16 (25,0)		47 (73,4)	17 (26,6)	
Yok N (%)	53 (61,6)	33 (38,4)	0,113	54 (62,8)	32 (37,2)	0,218

Tablo 2. Anne sütü Na düzeyi ve Na/K oranı normal ve yüksek olan annelere ait psikososyal özelliklerin karşılaştırılması.

	Na<18mmol/L	Na>18mmol/L	p	Na/K<1.0	Na/K>1.0	p
Son gebeliğin planlanma durumu						
Planlı N (%)	76 (65,5)	40 (34,5)		75 (64,7)	41 (35,3)	
Plansız N (%)	25 (73,5)	9 (26,5)	0,414	26 (76,5)	8 (23,5)	0,219
Çocuk sahibi olmaya uygun bulma						
Uygun buluyor N (%)	96 (69,6)	42 (30,4)		95 (68,8)	43 (31,2)	
Uygun bulmuyor N (%)	5 (41,7)	7 (58,3)	0,059	6 (50,0)	6 (50,0)	0,207
Yakın arkadaş varlığı						
Var N (%)	72 (65,5)	38 (34,5)		72 (65,5)	38 (34,5)	
Yok N (%)	29 (72,5)	11 (27,5)	0,440	29 (72,5)	11 (27,5)	0,440
Eşiyle ilişki durumu						
İyi ilişki N (%)	94 (67,6)	45 (32,4)		94 (67,6)	45 (32,4)	
Zayıf ilişki N (%)	7 (63,6)	4 (36,4)	0,750	7 (63,6)	4 (36,4)	0,750
Annenin kendi annesiyle ilişki durumu						
İyi ilişki N (%)	94 (68,6)	43 (31,4)		94 (68,6)	43 (31,4)	
Zayıf ilişki N (%)	4 (44,4)	5 (55,6)	0,155	4 (44,4)	5 (55,6)	0,155
Geçmişte ruhsal hastalık öyküsü						
Var N (%)	12 (54,5)	10 (45,5)		13 (59,1)	9 (40,9)	
Yok N (%)	89 (69,5)	39 (30,5)	0,218	88 (68,8)	40 (31,3)	0,461
Annelerin bağlanma stili						
Güvenli N (%)	48 (70,6)	20 (29,4)		47 (69,1)	21 (30,9)	
Güvenli olmayan N (%)	53 (64,6)	29 (35,4)	0,487	54 (65,9)	28 (34,1)	0,728

bağlanma stilleri arasında bir fark bulunmamıştır. Bulgular tablo 2’de özetlenmiştir.

TARTIŞMA

Bu çalışmada, meme bezi geçirgenliğini gösteren anne sütü Na düzeyleri ve Na/K oranı ile anneler ve bebeklerine ait sosyodemografik değişkenler, annelere ait psikososyal değişkenler ve annelerin bağlanma stillerinin ilişkisi araştırılmıştır. Meme bezi geçirgenliğindeki artışı açıklamaya çalışan biyolojik mekanizmaların yanı sıra emzirme ile ilgili herhangi bir sorunu açıklamada anneye ait psikososyal risk etmenlerinin de önemli olabileceği düşünülmüştür. Bu nedenle çalışmaya katılan annelerin psikososyal özellikleri değerlendirilirken, son gebeliklerinin planlı ve zamanlama açısından uygun olup olmadığı ve annelerin kendilerini çocuk sahibi olmaya uygun biri olarak görüp görmedikleri de araştırılmıştır. Anne sütü Na düzeyi ve Na/K oranı normal olan grupla yüksek grup arasında gebeliğin planlı olması ve istenme durumu açısından bir fark bulunmamıştır. Ancak çalışmadan elde edilen dikkat çekici bir bulgu olarak, anne sütü Na düzeyi beklenenden yüksek ölçülen bebeklerin anneleri anlamlılık sınırında kendilerini

çocuk sahibi olmaya uygun biri olarak görmediklerini belirtmişlerdir. Yazında planlı ve planlı olmayan gebeliklerle ve kendini çocuk sahibi olmaya uygun görmeye meme bezi geçirgenliğinin ilişkisini inceleyen kısıtlı sayıda da olsa çalışma yer almaktadır ^(2,15). Ozbek ve ark. (2008), doğum sonrası ilk 10 gün içinde hipernatremik dehidratasyon tanısı ile hastaneye başvuran ve anne sütü sodyum değerleri beklenen değerlerden yüksek saptanan bebeklerin annelerine ait psikososyal risk etmenlerinin kontrol grubu bebeklerin anneleriyle karşılaştırdıkları çalışmalarında, planlanmamış gebelik öyküsü ve kendini annelik için yeterli bulmama durumunu kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde yüksek bulmuşlardır ⁽²⁾. Bu durum plansız, istenmeyen gebelik sonucu doğum yapan ve kendini annelik için yeterli bulmayan annelerin bebeklerini yeterince memede tutamadıkları, bu nedenle memenin yeterince boşalamadığı ve bunun sonucunda da meme bezi epitel hücreleri arasında var olan sıkı bağlantıların kapanamayarak meme bezi geçirgenliğini arttırdığı ile açıklanmaya çalışılmıştır ^(2,15). Çalışmamıza katılan annelerin son gebeliklerinin planlı ve zamanlama açısından uygun olup olmadığı ile meme bezi geçirgenliği arasında bir ilişki saptanmamıştır. Yazındaki çalışmalardan farklı bulu-

nan bu sonucun daha geniş olgu sayısına sahip çalışmalarla incelenmesi önem taşımaktadır. Ancak daha önce söz edilen çalışma ile benzer şekilde, sağlıklı bebeklere sahip olan ve sütlerinde sodyum düzeyi yüksek bulunan annelerin, anne sütü Na düzeyi yüksekliği ile giden hipernatremik dehidratasyonlu bebeklerin anneleri gibi kendilerini çocuk sahibi olmaya uygun olarak görmemeleri dikkat çekicidir. Bu annelerin, kendilerini annelik becerilerinde yeterli görmemiş olabilecekleri de düşünülürse, doğumdan sonraki anne-bebek arasındaki ilk etkileşimlerden biri olan emzirme ile ilgili sorun yaşamış olabilecekleri, bebeklerine “yeterince iyi” bakım veremeyeceklerini düşünmeleri, emzirmekten kaçınmaları ya da emzirme konusunda yeterince çabalamamalarına yol açmış olabilir. Bu durumun da meme bezi geçirgenliğinde artışa yol açmış olabileceği düşünülebilir. Tüm bu spekülasyonların kanıtı dayandırılması için emzirmenin süre, yöntem ve etkileşim parametrelerini içeren doğrudan gözlem bulguları ile anne sütü içeriğinin ilişkisini araştıran çalışmalara gereksinim vardır.

Anne ve bebeğin erken dönemdeki etkileşimi tarafından belirlenen, insan yaşamındaki ilk temel ilişki olan ve doğumdan sonraki ilk saatlerde ve günlerde başlayan bağlanma ilişkisinin özellikleri annenin kendi bebekliğinde annesiyle geliştirdiği bağlanma özelliklerinden de etkilenebilmektedir (16,21-24). Bu bağlamda kendi annesiyle güvenli olmayan bağlanma geliştirmiş bir annenin, kendi bebeğiyle güvenli bağlanma geliştirmesinde sorun olabileceği ve bebek doğduktan sonraki ilk etkileşim olan emzirmenin anneye ait bu risk etmeninden etkilenebileceği düşünülebilir. Bu amaçla çalışmada yer alan annelerin yetişkin tipi bağlanma stilleri belirlenmiştir. Annelerin İÖA'den alınan puanlara göre, yetişkin tipi bağlanma stilleri “güvenli”, “kayıtsız”, “korkulu”, “saplantılı” olmak üzere dört gruba ayrıldığında, annelerin yetişkin tipi bağlanma stilleri ile anne sütü Na düzeyleri ve Na/K oranı arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Annelerin bağlanma stilleri “güvenli” ve “güvenli olmayan” (kayıtsız, korkulu, saplantılı) olmak üzere iki gruba ayrıldığında da bir fark saptanmamıştır.

Yazında anne sütü Na düzeyleri ya da Na/K oranı ile annelerin erişkin tipi bağlanma stillerinin ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Annenin bebekken kendi annesi ile kurduğu sıcak, sevgi dolu ve güvenli bir bağıllık ilişkisinin çocuğu ile olan ilişkisine yansıtacağı, dolayısıyla annenin kendi annesiyle daha önceden kurduğu bağlanma stiline, kendi bebeğiyle kurduğu bağlanma stiline de etki edebileceği öne sürülmektedir (25,26). Bu nedenle annenin erişkin tipi bağlanma stiline, doğumdan sonra anne-bebek arasındaki ilk etkileşimlerden biri olan emzirmeyi de etkileyebileceğinden kendi annesiyle güvenli olmayan bağlanma geliştirmiş bir annenin kendi bebeğiyle güvenli bağlanma geliştirmesinde sorun olabileceği ve bebek doğduktan sonraki ilk etkileşimlerden biri olan emzirmenin anneye ait bu risk etmeninden etkilenebileceği düşünülebilir. Çalışmamızdaki bulgular tek başına bağlanma stiline meme bezi geçirgenliğinde değişikliğe neden olmadığını düşündürmekle birlikte, bu alanda anne de olan bağlanma sorunlarının ve bunun bebek üzerine olabilecek olumsuz etkilerinin, anne-bebek ilişkisinin gözlemsel olarak da incelenecek biçimde daha ayrıntılı değerlendirildiği başka çalışmalara gereksinim vardır.

KISITLILIKLAR

Anne sütü Na düzeyleri ve Na/K oranı ile anneye ve bebeğine ait çeşitli risk etmenlerinin ilişkisinin değerlendirildiği çalışmamızın birtakım kısıtlılıkları da bulunmaktadır. Epidemiyolojik özellik taşıyan çalışmamızın olgu sayısının kısıtlı olmasının bazı parametrelerin istatistiksel anlamlılık sınırında kalmasına yol açtığı düşünülmüştür. Bu nedenle bu alanda yapılacak çalışmaların daha fazla sayıda olgu içerecek şekilde planlanması önemli olacaktır.

Çalışmamızın diğer kısıtlılıklarından biri de annelere ait geçmiş ve son gebelik sırasındaki ruhsal hastalıkların belirlenmesinde hastane kayıtlarının değil, kendi bildirimlerinin kullanılmış olmasıdır. Çalışmamızda, annelere ait psikososyal risk etmenlerinden annelerin yetişkin tipi bağlanma stillerini belirleyebilmek için, ölçeklere dayalı veriler kullanılmıştır. Klinik önemi de olan bu risk etmeninin psikiyatrik görüşmelerle değerlendirilip ölçek verilerinin desteklenmemiş olması da bu çalışmanın bir başka kısıtlılığıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bebek sağlığının korunmasında önemli bir yeri olan emzirmenin olumsuz etkilenmesine neden olan risk etmenlerinin belirlenerek, bu risk etmenlerinin giderilmesine yönelik uygun müdahalelerde bulunmak yeni nesillerin de daha sağlıklı yetişmesine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Ip S, Chung M, Raman G, Chew P, Magula N, DeVine D ve ark. Breastfeeding and maternal and infant health outcomes in developed countries. *Evid Rep Technol Assess* 2007;153:1-186.
- Ozbek A, Kumral A, Guvenir T, Tas FV, Gencer O, Duman N ve ark. Maternal psychosocial aspects in hypernatremic dehydration with high sodium concentrations in breast milk: A case-control study. *J Paediatr Child Health* 2008;44:38-43.
- Dewey KG. Nutrition, growth and complementary feeding of the breastfed infant. *Pediatr Clin North Am* 2001;48:87-103. [https://doi.org/10.1016/S0031-3955\(05\)70287-X](https://doi.org/10.1016/S0031-3955(05)70287-X)
- Kent JC. How breastfeeding works. *J Midwifery Womens Health* 2007;52:564-570. <https://doi.org/10.1016/j.jmwh.2007.04.007>
- Neville MC, Allen JC, Archer PC, Casey CE, Seacat J, Keller RP ve ark. Studies in human lactation: Milk volume and nutrient composition during weaning and lactogenesis. *Am J Clin Nutr* 1991;54:81-92.
- Gür E. Anne sütü ile beslenme. *Türk Pediatri Arşivi* 2007;42:11-15.
- Morton JA. The clinical usefulness of breast milk sodium in the assessment of lactogenesis. *Pediatrics* 1994;93:802-806.
- Koo WW, Gupta JM. Breast milk sodium. *Arch Dis Child* 1982;57:500-502. <https://doi.org/10.1136/adc.57.7.500>
- Manaman JL, Neville MC. Mammary physiology and milk secretion. *Advanced Drug Delivery Reviews* 2003;55:629-641. [https://doi.org/10.1016/S0169-409X\(03\)00033-4](https://doi.org/10.1016/S0169-409X(03)00033-4)
- Neville CM. Classic studies of mammary development and milk secretion: 1945-1980. *J Mammary Gland Biol Neoplasia* 2009;14:193-197. <https://doi.org/10.1007/s10911-009-9151-7>
- Filteau SM, Rice AL, Ball JJ, Chakraborty J, Stoltzfus R, de Francisco A ve ark. Breast milk immune factors in Bangladeshi women supplemented postpartum with retinol or β -carotene. *Am J Clin Nutr* 1999;69:953-958.
- Benn CS, Böttcher MF, Pedersen BV, Filteau SM, Duchon K. Mammary epithelial paracellular permeability in atopic and non-atopic mothers versus childhood atopy. *Pediatr Allergy Immunol* 2004;15:123-126. <https://doi.org/10.1046/j.1399-3038.2003.00138.x>
- Aryeetey RNO, Marquis GS, Brakohiapa L, Timms L, Lartey A. Subclinical Mastitis May Not Reduce Breastmilk Intake During Established Lactation. *Breastfeeding Medicine* 2008;4:161-166. <https://doi.org/10.1089/bfm.2008.0131>
- Lau C. Effects of stress on lactation. *Pediatr Clin North Am* 2001;48:221-234. [https://doi.org/10.1016/S0031-3955\(05\)70296-0](https://doi.org/10.1016/S0031-3955(05)70296-0)
- Taylor JS, Cabral HJ. Are women with an unintended pregnancy less likely to breastfeed? *The Journal of Family Practice* 2002;51:431-436.
- Stifter CA, Coulehan CM, Fish M. Linking employment to attachment: The mediating effects of maternal separation anxiety and interactive behavior. *Child Development* 1993;64:1451-1460. <https://doi.org/10.2307/1131545>
- Kliegman RM, Behrman RE, Jenson HB, Stanton BF. Nelson Textbook of Pediatrics, 18th ed. Philadelphia, 2007.
- Griffin D, Bartholomew K. The metaphysics of measurement: The case of adult attachment. In K. Bartholomew and D. Perlman (Eds.), Attachment processes in adulthood: Advances in personal relationships. Jessica Kingsley Publishers, London, 1994; p.17-52.
- Sümer N, Güngör D. Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi* 1999;14(43):71-106.
- SPSS for Windows, Rel. 15.0.0. 2006. Chicago: SPSS Inc.
- Bowlby J. Attachment and Loss. 1th ed. The Hogarth Press, London, 1969.
- Bowlby J. The Making and Breaking of Affectional Bonds. Tavistock Publications Limited, London, 1979.
- Bowlby J. The nature of the child's tie to his mother. Essential papers on object relations, 1th ed, Buckley P (Ed.) New York University Press. 1986; p.153-199.
- Zeanah CH, Benoit D, Barton M, Regan C, Hirshberg LM, Lipsitt LP. Representations of attachment in mother and their one year old infants. *J Am Acad Child Adolescent Psychiatry* 1992;32(2):278-286. <https://doi.org/10.1097/00004583-199303000-00007>
- Ruble DN, Brooks-Gunn J, Fleming AS, Fitzmaurice G, Stangor C, Deutsch F. Transition to motherhood and self: Measurement, stability, and change. *J Pers Soc Psychol* 1990;58(3):450-463. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.58.3.450>
- Zeanah CH, Borris NW, Larriey JA. Infant development and developmental risk: A review of the past 10 years. *J Am Acad Child Adolescent Psychiatry* 1997;36(2):165-178. <https://doi.org/10.1097/00004583-199702000-00007>